Diaarinumero
23.10.2019 H 00518/19

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Viite Hallintovaliokunnan asiantuntijapyyntö 16.10.2019.

Asia Hallintovaliokunnan kokous 24.10.2019 klo 12:15, VNS 2/2019 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2020 - 2023.

Julkisen talouden suunnitelmassa pidetään tärkeänä ekologisesti ja sosiaalisesti kestävää talouskasvua, korkeaa työllisyyttä ja kestävää julkista taloutta. Tässäkin kuvassa myös tuomioistuinten oikeuspalvelut pitää nykyistä selkeämmin nähdä vaikuttavuudeltaan merkittävänä vakauden takaajana yhteiskunnassa ja osoittaa myös tuomioistuinten kestävälle toiminnalle riittävä määrärahataso. Vain näin voidaan taata asianmukainen oikeusturvan saatavuus ja kohtuullinen oikeudenkäyntien kesto.

Tuomioistuinten riittävän suuruinen perusrahoitus on yhteiskunnallisesti tärkeä asia, minkä lakivaliokuntakin on esimerkiksi lausunnossaan vuoden 2018 budjetista jälleen kerran todennut ja kiinnittänyt osaltaan vakavaa huomiota ruuhkautuneiden tuomioistuinten tilanteeseen (LaVL 13/2017 vp).

Pysyviä julkisen talouden menoja kehyskaudelle on arvioitu voitavan lisätä nykyisessä hidastuvan talouskasvunkin tilanteessa 1,4 mrd euroa. Panostukset kohdennetaan mm. sosiaaliturvaan, sosiaali- ja terveyspalveluihin, varhaiskasvatukseen, koulutukseen ja tutkimukseen sekä ympäristönsuojeluun ja ilmastopoliittisiin toimiin.

Oikeusministeriön hallinnonalalla määrärahalisäys tekniseen kehykseen verrattuna on 18 miljoonaa euroa. Erittäin huolestuttavaa on, että hallintotuomioistuimien ei ole katsottu tarvitsevan mitään tasolisäystä. Näin, vaikka esimerkiksi Helsingin hallinto-oikeuden on koko 2000-luvun pitänyt erikseen tulosneuvotteluissa tai niiden jälkeen eduskuntaa lähestymällä neuvotella joka vuosi useista määräaikaisista tuomarinviroista, jotta käsittelyajat on saatu pidettyä edes jossain määrin kohtuullisella tasolla.

Julkisen talouden suunnitelmassa on selkeä linjaus siitä, että rikosvastuun toteuttamiseksi ja rikosketjun toimintakyvyn parantamiseksi syyttäjälaitokselle, tuomioistuimille (siis yleisille tuomioistuimille), oikeusavulle ja Rikosseuraamuslaitokselle osoitetaan lisärahoitusta 5,2 milj. euroa vuodessa. Ajattelutapa on oikea – myös tuomioistuimet pitää ottaa osana rikosvastuun toteuttamisketjua huomioon. Tuomioistuimet ovat se varsinainen ja viimesijainen yhteiskunnallinen instituutio, jonka tehtävänä on taata kaikille yhteiskunnan jäsenille yhtäläinen oikeusturva.

Sama ajattelutapa pitää ulottaa myös hallintotuomioistuinten puolelle. Nyt näin ei ole tapahtunut. Selkeimmin tämä näkyy turvapaikka-asioiden kohdalla. Oikeusministeriön hallinnonalalla turvapaikanhakijoiden oikeusavun vahvistamiseksi on osoitettu 1-1,5 milj. euron vuotuinen lisämääräraha. Sisäministeriön hallinnonalalla Maahanmuuttoviraston turvapaikkahakemusten ruuhkanpurkuun lisätään 3 milj. euroa vuosille 2020 ja 2021. Lisäksi Maahanmuuttoviraston päätöksentekoresurssien turvaamiseen lisätään 10 milj. euroa vuosille 2020 ja 2021.

Kun otetaan huomioon, että kielteisistä turvapaikkapäätöksistä valitetaan hallinto-oikeuteen lähes aina, on kestämätöntä, että mitään oikeusavulle ja Maahanmuuttovirastolle ohjattua vastaavaa lisäystä hallinto-oikeuksien määrärahoihin ei ole tehty. Esimerkiksi Helsingin hallinto-oikeudessa on ensi vuodellekin jälleen kerran neuvoteltu 15 määräaikaista tuomaria, vakinaisia on 70. Valtaosa määräaikaisista tuomareista on saatu, jotta pystytään takamaan nykyiset käsittelyajat erityisesti turvapaikka-asioissa, eikä nykyisellääänkään olla vielä päästy tavoitekäsittelyaikana olevaan kuuteen kuukauteen. Nykyhetken keskimääräinen käsittelyaika on noin 10 kuukautta. Eikä luvuissa luonnollisestikaan ole otettu huomioon sitä juttumäärän lisäystä, mikä on odotettavissa hallinnon saamien määrärahalisäysten kautta.

Vaikuttaa siltä, että turvapaikkavalitusten määrätaso on pysyvästi asettunut noin kaksinkertaiseksi verrattuna aikaan ennen turvapaikkaruuhkaa vuonna 2015. Osin siitä seurauksena myös muiden ulkomaalaisasioiden määrä on selkeässä kasvussa, eivätkä muutkaan asiat ole vähenemässä. Päinvastoin hallinto-oikeuksiin ohjataan erilaisilla lainsäädäntöuudistuksilla yhä uusia asiaryhmiä, viimeisimpänä erilaisia hallinnollisia sanktioita. Myös hallinto-oikeuksille tulee osoittaa kehyksessä pysyvä lisämääräraha, jonka tulee kattaa useiden tuomarinvirkojen perustamisen. Vain näin voimme toteuttaa tuomioistuinlaitoksen visiota 2025 ’Riippumaton tuomioistuilaitos turvaa, että jokainen voi yhteiskunnassa luottaa oikeuksiensa toteutumiseen’.

Ilman lisämäärärahojakin kehyksessä on se vika, että edellisen hallituksen ajalta siitä edelleen kohdistuu hallinto-oikeuksiin myös täysin perusteettomia määrärahavähennyksiä. Oikaisuvaatimusmenettelyn laajentamisella on arvioitu voivan säästää 2,5 miljoonaa euroa. Siitä ei tosiasiallisesti edelleenkään ole havaittavissa minkäänlaista saapuvien asioiden vähenemistä. Samoin tuomioistuinviraston toiminta on ajateltu katettavan muiden kuin korkeimpien oikeuksien määrärahamomentilta.

Lisäksi esim. yleinen ns. JTS-miljardi säästö kohdistuu myös hallinto-oikeuksiin. Tämäntyyppiset säästötoimet kohdistuvat erityisen raskaina tuomioistuinlaitokseen, jonka toimintamenoista noin 80 prosenttia on henkilöstökuluja. Tuomioistuinten yhteiskunnallinen perustehtävä, oikeudenmukainen tuomitsemistoiminta, on hoidettavissa asianmukaisesti vain riittävällä henkisellä panostuksella. Tätä ei pidä vaarantaa koko valtionhallintoon yhtä lailla kohdistuvalla kustannusleikkurilla.

Ylipäätään tärkeää on, että tuomioistuinlaitoksen menettelyjen ja resurssien vuosi- ja kehyssuunnittelua pystytään järkevästi tekemään, joten on ehdottoman välttämätöntä, että määritellään jälleen uudelleen myös tuomioistuinten pitkän tähtäimen tavoitetila ja visio. Vuosi 2030 on varsin lähellä, tavoitetila

voisi olla pidemmälläkin. Vuosituhannen alussa visiointi tehtiin laajapohjaisessa komiteassa, jonka tuloksena julkaistiin Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietintö ja aikajänne oli kaksikymmentä vuotta. Koska tuomioistuinlaitos kuuluu yhteiskunnan perusrakenteisiin, myös sen kehittämislinjausten tulee tapahtua yhteiskunnallisesti laajalla pohjalla ja pitkäjänteisesti.

Erityisen tärkeää on, että vaikka taloudelliset reunaehdot myös tuomioistuinlaitoksen toiminnalle ovat tiukat, suunnittelun tulee kuitenkin aina lähteä aidosti yhteiskunnan jäsenten oikeusturvatarpeista ja vastata niihin asianmukaisesti. Lähtökohta ja päämäärä ei voi olla se, kuinka säästetään eniten.

Ylituomari Liisa Heikkilä

HELSINGIN HALLINTO-OIKEUS
HELSINGFORS FÖRVALTNINGSDOMSTOL